

TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK VE AKRABA TOPLULUKLARDAN GELEN BURSLU ÖĞRENCİLERİN MESELELERİ VE ÇÖZÜM TEKLİFLERİ*

Türkiye Cumhuriyeti, yurt dışına lisans ve lisansüstü öğrenim için öğrenci gönderen; ikili anlaşmalar ve kültürel değişim programları ile bölge ülkelerinden az sayıda yabancı öğrenci kabul eden bir ülke iken, 1992 yılından sonra değişen dünya şartları sonucunda Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklardan sayıları binlerle ifade edilen büyük bir burslu öğrenci projesi başlatmıştır. Türkiye'nin yakın, orta ve uzun vadeli güvenlik, ekonomi, bilim, eğitim ve kültür politikaları ile doğrudan ilişkili olan bu projeyi, ülkedeki üniversite çağındaki mevcut gençliğinin 1999 yılı verilerine göre ancak %29.3'üne yüksek öğrenim imkanı sağlarken uygulama alanına koyması ayrıca dikkate değer bir husustur.¹ Esasen Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, Osmanlı devletinin son döneminde, XX. yüzyılın başlarında sayısı çok az olmakla birlikte bu tür bir öğrenci projesi bazı Türk yurtları için uygulamaya konmuş ve bir miktar öğrencinin İstanbul'a ulaştırılmasına muvaffak olunmuştu.² Meselâ bu çerçevede

---

* Bu makale, ilk defa 21. *Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği, Muzaffer Özdağ'a Armağan, IV. Cilt*,(Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2003, s. 141-150) adlı eserde yayımlanmıştır.

¹ *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*, Yükseköğretim Kurulu Yayımı, Ankara, Mart 2000, s. 41.

² *Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu*, Yükseköğretim Kurulu Yayımı, Ankara, Mart 2000, s. 41.

Azerbaycan'dan Hüseyin Cavit, Mirza Bala Mehmetzade³, Türkmenistan'dan Abdulhakim Kulmuhammetov, Kümüşali Böriyev, Tataristan'dan Fatih Kerimî, Kasım Bayçın, İsmail Ziya Tiregül, Muharrem Fevzi Togay, Akdes Nimet Kurat, Özbekistan'dan Abdurauf Fitrat, Osman Hocaoğlu, Polat Hocaoğlu, Ata Hoca, Mazhar Mahzum, Burhan Mahzumoğlu, Mukimbek gibi daha sonra Türk yurtlarının kültürel ve siyasî hayatında büyük rol oynayan şahsiyetler öğrenimlerine İstanbul Darü'l-fününü'nda devam etmişlerdi. Büyük Öğrenci Projesi şeklinde adlandırılan bu projenin başlangıçtan bugüne kadar olumlu sonuçları yanında verimin daha artırılması ve projede görülen aksaklıklarla ilgili bu makale çerçevesinde durumun tespiti ve öneriler ele alınacaktır.

Projenin Kısa Tarihçesi

1992-1993 öğretim yılından itibaren Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve akraba topluluklardan ülkemize burslu olarak büyük çoğunluğu yüksek öğrenim amacıyla öğrenci getirilmeye başlanmıştır. Orta öğretim için başlangıçta bir miktar öğrenci getirilmişse de söz konusu öğrencilerin sayısı giderek azalmış ve bugün bu sayı sadece meslekî okullarla sınırlı olmak üzere iki haneli rakamlarla ifade edilecek derecede oldukça düşmüştür.⁴ Büyük Öğrenci Projesi olarak adlandırılan projenin asıl önemli kısmını yükseköğretim öğrencileri teşkil etmektedir. Bu sebeple 1992-1993 öğretim yılındaki projenin ilk uygulamasında Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklardan olmak dışında Türkiye'ye getirilen burslu öğrenciler için ilgili ülkelerin eğitilmiş insan gücü ihtiyaçları, mezuniyet not ortalaması, sağlık raporu ve bir seçme sınavını başarma da dahil hiç bir şart aranmamıştır. Bir de buna, projeyi başlatan siyasî iktidarın liderinin “on bin öğrenci getirmek” gibi çok büyük ve iddialı vadinin tutturulma çabasıyla neredeyse bu sayının üçte ikisinin Türkiye'ye orta ve yüksek öğrenim için getirilmiş

³ Mirza Bala Mehmetzade, *Millî Azerbaycan Hareketi*, Ankara, 1991, s. x.

⁴ Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba topluluklardan 20.07.2002 tarihine kadar toplam 2193 orta öğretim öğrencisi getirilmiş, bunların 1189'unun bursu başarısızlık ve diğer sebeplerle kesilmiş, 1004 öğrenci de mezun olmuştur.

olması, projede önemli barınma, Türkçe öğretimi, orta öğretim, ön lisans ve lisans programlarına intibak ve başarısızlık gibi pek çok sorunla karşılaşılması sonucunu doğurmuştur. Bu yüzden bilhassa ilk yıllarda fevkalâde iyi niyetlerle başlanılan öğrenci projesinden karşılaşılan problemler sebebiyle beklenen verim alınamamış; şikayet ve memnuniyetsizlikler artmış ve dolayısıyla projenin yeniden gözden geçirilmesi zarureti ortaya çıkmıştır. 1993-1994 öğretim yılından itibaren yüksek öğrenim için Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraha Topluluklardan getirilen öğrenci sayısında makul bir seviyeye gelindiği gibi müteakip yıllarda seçme şartlarında da yeni düzenlemeler getirilmiştir. Son beş yıldan bu yana büyük öğrenci projesi kontenjanı 1350 öğrenci civarında gerçekleştirilmektedir.

İlk olarak 1995 öğretim yılında beş Türk Cumhuriyetinde TCS (Türk Cumhuriyetleri Sınavı) adıyla bir öğrenci seçme sınavı yapılmıştır. Her yeni öğretim yılında sınav yapılan ülke sayısı artarak 2001-2002 öğretim yılında sözü geçen sınav, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan'ın yanı sıra, Tacikistan, Tataristan, Kırım, Moldova ve Kosova, Makedonya, Bosna-Hersek'te de uygulanmaya başlanmıştır. İlk defa 1995'te gerçekleştirilen sınavla Türkiye getirilen öğrencilerden ancak %40'ı sınava tabi tutularken sınav yapılan ülke sayısının artmasıyla günümüzde toplam öğrencinin %60'ı sınavla Türkiye'deki bir yüksek öğretim programına alınmaya başlanmıştır. "Büyük Öğrenci Projesi çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti makamlarınca yüksek öğretim için tahsis edilen burs miktarı 36317'e ulaşmış; 2006-2007 öğretim yılı da dahil olmak üzere 25840'a yakın burs kullanılmıştır. 2006 yılı itibariyle mezun olan öğrenci sayısı 6586 civarındadır. Öğrenimlerini tamamlamadan ülkelerine dönen öğrencilerin miktarı ise 13003'dür (Yükseköğretim Kurulu ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen bu konudaki rakamları arasında küçük farklılıklar bulunmaktadır).

**TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE TÜRK VE
AKRABA TOPLULUKLARDAN
YÜKSEK ÖĞRENİM GÖRMEK ÜZERE GELEN
DEVLET BURSLUSU ÖĞRENCİLERİN
ÖĞRENİM DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI (2007)**

Ülke / Grup Adı	ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLER					
	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Adıgey		1	7			8
Afganistan	41	3	167	6	19	236
Altay		1	1	1		3
Arnavutluk	4		70	12		86
Azerbaycan	70	2	274	228	178	752
Başkurdistan	2		7	5	2	16
Batı Trakya	11		117	5	2	135
Bosna Hersek	17	5	78	20	4	124
Bulgaristan	52	21	291	38	13	415
Buryat	4	1	3	1	2	11
Çeçenistan	1		8	2	1	12
Çin	19	2	46	18	8	93
Çuvaşistan	1		5	9	1	16
Dağıstan		3	19			22
Estonya				1		1
Gürcistan	10	2	25	17	2	56
Hakasya			10		1	11
Hırvatistan	1		14			16
İnguşetya	1	1	2			4
Irak	71	16	109	93	24	313
İran	16	2	50	16	34	118

Ülke / Grup Adı	ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLER					
	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Kabartay-Balkar	1	1	8	2		12
Kalmukya				2		2
Karaçay-Çerkez	1		4			5
Kazakistan	116	22	318	111	47	614
Kırgızistan	54	25	419	192	74	764
Kosova	37	23	330	25	4	419
Litvanya	1		6	2		9
Lübnan	1		18			19
Makedonya	3	20	106	28	7	164
Moğolistan	50		197	28	1	276
Moldova	23	3	107	12	7	152
Özbekistan	8		7	2		17
Polonya				1		1
Romanya	7	5	32	19	4	67
Rusya Fed.	27	10	70	6	6	119
Sancak	5	3	36	6		50
Sırbistan-Karadağ	3		1	2		6
Suriye	15		42	6	2	65
Tacikistan	6		71	11	2	90
Tataristan	10	1	31	22	7	71
Tuva	3	1	11	1	1	17
Türkmenistan	50		518	38	6	612
Ukrayna	26	17	136	21	7	207
Ürdün	6		11	3		20

Ülke / Grup Adı	ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLER					
	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Saka (Yakutistan)			2			2
Yugoslavya			9	3		12
Toplam	774	191	3793	1015	466	6239

TÜRK CUMHURİYETLERİ İLE TÜRK VE AKRABA TOPLULUKLARI'NDAN YÜKSEK ÖĞRENİM GÖRMEK ÜZERE DEVLET BURSLUSU GELEN ÖĞRENCİLERE 1992-2007 YILLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

Ülke adı	Verilen Kontenjan	Kullanılan Kontenjan	Kullanılmayan Kontenjan	Burs Kesilen	Mezun	Öğrenim Gören	Başarı Yüzdesi (%)
Adıgey	42	23	19	14	1	8	6,66
Afganistan	1167	1026	141	617	175	235	22,09
Altay	71	34	37	29	2	3	6,45
Arnavutluk	285	227	58	44	97	86	68,79
Azerbaycan	4501	3515	986	1572	1190	752	43,08
Başkurdistan	335	218	117	129	72	16	35,82
Batı Trakya	308	212	96	58	19	135	24,67
Belarus	17	7	10	7	0	0	0
Bosna Hersek	884	377	507	132	120	124	47,61
Bulgaristan	1507	1164	343	376	373	415	49,79
Buryat	69	44	25	24	9	11	27,27
Çeçenistan	228	176	52	141	23	12	14,02
Çin-Uygur	326	268	58	136	39	93	22,28
Çuvaşistan	166	124	42	76	32	16	29,62
Dağıstan	273	167	106	126	19	22	13,10

Ülke adı	Verilen Kontenjan	Kullanılan Kontenjan	Kullanılmayan Kontenjan	Bursu Kesilen	Mezun	Öğrenim Gören	Başarı Yüzdesi (%)
Estonya	2	1	1	0	0	1	0
Gürcistan	134	87	47	31	0	56	0
Hakasya	72	45	27	27	7	11	20,58
Hırvatistan	51	37	14	13	9	15	40,90
İnguşetya	106	83	23	74	5	4	6,32
Irak	841	744	97	320	112	312	25,92
İran	298	221	77	58	45	118	43,68
Kabartay-Balkar	220	148	72	126	10	12	7,35
Kafkas	6	5	1	5	0	0	0
Kalmukya	10	2	8	0	0	2	0
Karaçay-Çerkez	237	177	60	165	7	5	4,06
Kazakistan	4449	3116	1333	1704	794	614	31,78
Kırgızistan	4570	2695	1875	1417	510	764	26,46
Kosova	1024	835	189	257	159	419	38,22
Letonya	3	1	2	1	0	0	0
Litvanya	48	26	22	9	8	9	47,05
Lübnan	30	25	5	3	3	19	50
Makedonya	674	503	171	179	160	164	47,19
Mari	3	1	2	1	0	0	0
Moğolistan	561	541	20	156	109	276	41,13
Moldova	597	502	95	265	85	152	24,28
Mordoviya	5	2	3	2	0	0	0
Özbekistan	3101	1779	1322	1476	286	17	16,23
Perm-Oblastı	2	2	0	1	1	0	50
Polonya	20	1	19	0	0	1	0
Romanya	256	158	98	49	42	67	46,15
Rusya Fed.	331	252	79	97	36	119	27,06

Ülke adı	Verilen Kontenjan	Kullanılan Kontenjan	Kullanılmayan Kontenjan	Bursu Kesilen	Mezun	Öğrenim Gören	Başarı Yüzdesi (%)
Ahıska							
Samara	4	4	0	3	1	0	25
Sancak	1030	547	483	318	179	50	36,01
Sırbistan-Karadağ	26	13	13	3	4	6	57,14
Suriye	309	215	94	95	55	65	36,66
Şor Türkleri	10	3	7	2	1	0	33,33
Tacikistan	626	403	223	235	78	90	24,92
Tataristan	665	356	309	186	97	71	34,27
Tuva	95	69	26	36	16	17	30,76
Türkmenistan	4671	3830	841	1798	1419	612	44,10
Ukrayna	916	720	196	358	154	207	30,07
Ürdün	32	25	7	4	1	20	20
Yakutistan	85	69	16	47	20	2	29,85
Yugoslavya	18	15	3	1	2	12	66,66
TOPLAM	36317	25840	10477	13003	6586	6237	33,62

Büyük Öğrenci Projesinin Yönetimi

Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akriba Topluluklardan gelen öğrencilerden 2922 sayılı kanuna dayanılarak çıkarılan 85/9380 sayılı yönetmeliğin 4. maddesinde oluşturulan Değerlendirme Kurulu sorumludur. Mevcut Değerlendirme Kuruluna, Millî Eğitim Bakanlığı, Devlet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Kredi Yurtlar Kurumu, Mit Müsteşarlığı temsilcileri katılmaktadır. Konularıyla ilgili gündem maddeleri bulunduğu Millî Güvenlik Kurulu, Tömerler ve TİKA temsilcileri zaman zaman bu toplantılara davet edilmekte ve görüşleri alınmaktadır. Öğrencilerin, öğretim hizmetleri Yükseköğretim Kurulu, bursları Millî Eğitim Bakanlığı (Yurtdışı Eğitim ve Öğretim

Genel Müdürlüğü), barınma ihtiyaçları Kredi Yurtlar Kurumu tarafından sağlanmaktadır. Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklardan Türkiye'ye ortaöğretim seviyesinde gelen öğrenci sayısı çok az olduğu için bu proje daha çok yüksek öğrenim projesi olarak gerçekleşmiş ve öğrenciler ön lisans, lisans ve lisansüstü öğretim için ülkeye getirilmiştir. Dünyada artık her alanda olduğu gibi öğretim ve destek hizmetleri alanında da mikro ihtisaslaşma söz konusudur. Büyük öğrenci projesinin yönetiminde yetkiler tek bir birim ve otorite yerine kurumlar arasında paylaştırılmıştır. Projenin yönetimi pek çok kuruluşun katılımıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu tür yönetim biçiminin faydalarının yanı sıra işleyişi geciktirmesi, hatta zaman zaman aksatması bakımından kusurları da bulunmaktadır.

Projenin kolektif yönetimde yer alan kurumları temsilen katılanların iyi niyetlerine ve özverili çalışmalarına rağmen karşılaşılan güçlükleri aşmak için yönetim konusunda da yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Projedeki öğretim boyutu dışındaki hizmetlerin tamamı destek hizmetidir; dolayısıyla öğrenci ve öğretimin kalitesini artırmaya dönük olarak tasarlanıp gerçekleştirilmelidir. Proje uygulamalarından sorumlu kurum temsilcileri arasında ilk yıllarda olduğu gibi bir Türk lehçesini bilen veya ülke uzmanı olan kimse de pek bulunmamaktadır. Ancak karşılaşılan problemlerin çözümü konusunda bir hayli olumlu yol alınmıştır. Kurumların temsilcileri yüksek öğretim kurumlarının akademik ve idarî işleyişine yabancı olmalarından dolayı iyi niyetlerine rağmen projenin başarısı konusunda arzu edilen seviyeye ulaşamamışlardır. Meselâ farklı üniversitelerden öğrencilerin yıllık ders dökümleriyle ilgili sonuçları işleyen ve burs tahsisatını buna göre yapan bir kurumun memuru üniversitemizden birinden gelen öğrencinin transkriptindeki G (sınava girmedi) şeklindeki işareti “geçti” şeklinde yorumlayarak yanlış işlem yapıp öğrenciye burs ödemesini devam ettirebilmektedir. Oysa aynı not döküm çizelgesinin altında harflerin anlamları açık olarak yazılmıştır, ancak sözü geçen memur bunu okuma ve anlama becerisinden yoksun durumdadır. Proje için en acı sonuç tahsis edilen burs miktarının yarısını teşkil eden 13003 öğrenci büyük çoğunluğu başarısızlıktan olmak üzere öğrenimlerini tamamlamadan ülkelerine dönmüş

olmalardır. Şüphesiz bu öğrencilerin büyük bir kısmı projenin ilk yıllarında gelen öğrencilerdendir. Ancak son yıllardaki uygulamalarda da istenmeyen bir sonuçla karşılaşmamak için hassas davranmak ve gerekli tedbirleri almak zorundayız.

Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklardan Büyük Öğrenci Projesi Çerçevesinde öğrenci getirilmesiyle ilgili olarak 2922 sayılı kanuna dayanılarak çıkarılan 85/9380 sayılı yönetmeliğin 4. maddesinde oluşturulan Değerlendirme Kurulu'nun teşkili yeniden gözden geçirilmelidir. Kurulu oluşturan kurum temsilcileri hiç olmazsa Türk Devlet ve Topulukları'nın lehçelerini bilen ülke uzmanı niteliğini haiz idarî ve akademik personel arasından seçilmelidir.

Yükseköğretim alanında Türkiye'nin giderek cazip bir ülke haline gelmesi dolayısıyla Üniversitelerimizin akademik ve idarî yönetimleri bu ihtiyaca cevap verebilecek şekilde yeniden yapılanması gerekmektedir. Bu yapılanma kısmen öğretim hizmetlerinde olmak üzere asıl işlevi sosyal ve akademik ortama intibak, ikamet, güvenlik, dil ve barınma gibi destek hizmetleri alanında gerçekleştirmelidir. Bunun için Üniversitelerimizde Uluslararası İlişkiler Birimi (örgütlenmesi Rektör Yardımcılıklarından birine bağlı daire başkanlığı şeklinde olabilir.) kurulmalıdır. Yabancı öğrencilerin yanı sıra bu birim Türk ve akraba topluluklardan gelen öğrenciler için ayrı bir ünite halinde yapılmalıdır. Üniversitelerin mevcut yapısı içinde burslu öğrencilerle ilgili faaliyetleri danışmanlık hizmetlerini bizzat bu birimler yürütmeli, YÖK ile sağlanan burs, not dökümü vs. gibi konulardaki iletişim bizzat bu birim tarafından sağlanmalıdır. Söz konusu yapılanmada görev alan öğretim elamanları için unvanlı makamların yanı sıra verilen hizmet belli nispette ders yükü karşılığı olarak da değerlendirilmeli ve bununla ilgili yasal düzenleme yapılmalıdır.

Türk Cumhuriyetleriyle Türk ve akraba topluluklardan proje çerçevesinde gelen öğrencilerin ülkemiz üniversitelerindeki başarısını artırmada şüphesiz kâğıt üzerindeki düzenlemeler tek başına yeterli değildir. Bu işin bir heyecan ve merak boyutu da vardır ki sistemin başarısının temel şartını ve sürekliliğini bu nokta

sağlayacaktır. Alanında yetkin ve dinamik öğretim elamanlarına projede görev ve yer verilmedikçe projesinin başarısında büyük sıçramaların elde edilemeyeceği kanaatindeyiz.

Bugünkü başarısızlığın sebepleri arasında en önemli faktörlerden birini de yine öğrenci seçimiyle ilgili ihtiyaç duyulan idarî, ilmî ve sosyal düzenlemelerin zamanında ve yeterli biçimde yapılmaması hususu teşkil etmektedir.

Öğrenci Seçimi

Büyük öğrenci projesinin en önemli meselelerinden biri de öğrenci seçimidir. Şu andaki uygulamada sınavlar, ÖSYM tarafından her cumhuriyet için ortak ve genel nitelikte hazırlanıp Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarda uygulanmaktadır. Ancak mahallinde seçilen öğrenci profili eski döneme göre iyi olmakla beraber yine de çok olumlu neticeler vermemektedir.⁵ Bu bakımdan öğrenci getirecek ülke veya topluluğunun dil, yahut lehçesi ile özel şartları ve eğitim altyapısı iyice incelenmeli ve uygun bir sistemle öğrenci seçimine geçilmelidir.

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan Kırım, Moldova, Tataristan ve Bosna-Hersek'te yapılan Türk Cumhuriyetleri Sınavı seçimi belirleyen genel mahiyetteki sorular yerine, söz konusu ülke veya topluluğun eğitim alt yapısı (orta öğretim kurumlarının öğretim programları) dikkate alınarak öğrencilerin bilgi ile yeteneğini ayrıntılı seviyede ölçen bir sınav şekline dönüştürülmelidir. Bunun için Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topululuklarının eğitim alt yapıları ve orta öğretim müfredatlarını takip eden bir kurulun teşkili gerekmektedir. Söz konusu kurul, sınav sorularını hazırlayan ÖSYM'ye yardımcı olabilir. Türk üniversitelerinde bu konuda yeterli birikime sahip öğretim elemanları bulunmaktadır. Bu kurul zamanla Türk Cumhuriyetlerinin öğretim programlarının tüm gelişmiş ülkelerin standartları seviyesine ulaşmasına destek olabilir. Seçme sınavı ülke programları dikkate alınarak, sosyal, fen, mühendislik, ve sağlık

---

⁵ Bu sınavlarda temel öğrenme becerilerini ölçen 100 soruluk bir test uygulanmaktadır.

bilimleri gibi alanlar için ayrı ayrı hazırlanmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğrenci seçimi için hazırlanan şartnamede başvuruda aranılan 100 üzerinden 70 mezuniyet ortalaması kademeli olarak önce 75'e daha sonra 80'e çıkarılmalıdır. Türk ve akraba topluluklara mensup öğrenciler TCS'ye başvuru için mezuniyet ortalamaları onların gerçek seviyesini yansıtmassa dahi, yapılan sınav giderek daha iyiler arasından seçme yapma imkânının yanı sıra bu ülkelerin orta öğretim programları gözden geçirmelerinin bir ihtiyaç olduğu hususunda onlara fikir verebilir. Türk Cumhuriyetleri Sınavı sözü geçen öğrencilerin öğrenim tercihlerini de belirleyebilecek şekilde düzenlenmesinde de yarar bulunmaktadır. Ancak Türkiye'deki yüksek öğrenimin cazip, bursların yeterli seviye getirilmesi gerekmektedir. İslâm Kalkınma Bankası, Müslümanların azınlık olarak yaşadığı ülkelerden bizzat öğrenci temsilcileri vasıtasıyla mezuniyet not ortalaması 90 ve daha yüksek olan öğrencileri seçmekte ve tatmin edici bir burs vererek büyük başarı elde etmektedir (İKB'li yüksek öğretim öğrencilerine Türkiye'de ayda 200\$ burs verilmektedir). Ayrıca öğrencilerin uygun programlara yerleşmesi için Türk cumhuriyetlerinin eğitim yapısını ve lehçelerini bilen kimseler tarafından öğrenciler için bir mülâkat sınavı da yapılması faydalı olacaktır.

Türk cumhuriyetleri ve Türk topluluklarının eğitilmiş ve yetişmiş insan gücü ihtiyacı öğrenci seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlardan birini teşkil etmektedir. TCS burslusu öğrencilerin çoğunluğu kitlesel öğretim yapan bölüm ve meslek yüksek okullarında standart bir öğretime tabi tutulmaktadır. Türk topluluk ve ülkelerinin öğretim alt yapısının müsait olamaması sebebiyle üniversitelerdeki misyon öğretimi yapan bölüm ve fakülteleri tercih etmemekte, eden öğrencilerin ise büyük bir kısmı başarısız olmaktadır.

TCS'nin çeşitli sebeplerle yapılamadığı ülke ve topluluklardan ve mahallî makamlarca seçilen öğrenciler Tömer öğrenimlerine başlamadan önce ülkemizde (ana diline çevrilmiş) TCS'ye girmeli, başarılı olanlar puanlarına göre uygun programlara yerleştirilmelidir. Bu topluluklardan gelen ve TCS girmediği için bir yıl Türkçe öğrendikten sonra sınava giren öğrenciler başarısız oldukları takdirde

ülkesine dönmektedirler. Sınavı başa almakla hem öğrenciler gelecekleleriyle ilgili daha erken ve doğru bir karara varacaklar, hem de ülkemiz bu öğrencilere bir yıl burs ödemekten kurtulmuş olacaktır. Ayrıca sınav bir sonraki yılki başvurularda seviyenin belirli ölçüde yükselmesini temin edecektir.

Ülkemizdeki üniversitelerimizin çoğunluğunda öğrenci işleri hizmetleri özel büyük yazılımlara sahip bilgisayar ortamında verilmektedir. Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklardan gelen öğrencilerle ilgili değerlendirmelerde en çok aksayan hususlardan biri Üniversitelerden Yükseköğretim Kurumuna söz konusu öğrencilerin not dökümleri ve devam durumlarıyla ilgili bilgileri gönderme konusundaki gecikmeler teşkil etmektedir. Öğrenci not, devam, akademik ortalama, mezuniyet ve öğrenci belgesi gibi konularda bazı üniversitelerimiz tamamıyla otomasyonu geçmiş durumdadır. Öğrenci işleri için yaptırılan büyük yazılımlarda Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklardan gelen öğrencilerin durumlarını değerlendirebilmek için bu programlara özel yazılımlar ilâve etmek suretiyle bu sorun çözülebilir. Böylelikle Yükseköğretim Kurulu ve Millî Eğitim Bakanlığı arasında bu öğrencilerin akademik durumuyla ilgili sağlıklı iletişim sağlama imkânı ortaya çıkar.

Lisans Üstü Öğrenim

Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba topluluklara ön lisans ve lisans için tahsis edilen bursların doktora ve yüksek lisans bursları hâline dönüştürülüp bu şekilde kullanılması pek çok bilim dalında lisans ve ön lisans öğrenimi gören öğrencilerden başarının daha düşük olması sonucunu doğuracaktır. Doktora öğrenimi lisans öğreniminden süre bakımından daha uzun ve pahalı bir öğretim hizmetidir. Yüksek lisans ise bazı bilim dalları için ek süre ile birlikte üç yıllık zamanı gerektirmektedir. Genellikle Türkiye'dekinden çok farklı ve gerçekçi olmayan bir lisans öğrenimi görerek gelen öğrencilerin Türk üniversitelerinde başarılı olmaları şansı yok denecek seviyededir. Bu konuda yüksek lisans ve doktora için gelen Kırgız öğrencilerin uygulamadaki durumu açık bir fikir verebilir. Projenin başladığı 1992 yılından itibaren 200 Kırgız öğrenci yüksek lisans ve doktora bursundan yararlanmış ancak 9

öğrenci yüksek lisansı, bir öğrenci de doktorasını tamamlayabilmiştir. 110 öğrencinin bursu kesilmiş, ayrıca 80 öğrenci ise yüksek lisansa devam etmektedir. 1998-1999 öğretim yılında Kırgızistan'dan gelen 20 öğrenciden 13'ü lisansüstü programı sürdürebilmiş; geriye kalan yedisi ya bir yıllık Türkçe öğreniminden, ya da derslerden başarısız olarak öğrenim hakkını kaybetmiştir. Yerleştirilen diğer öğrencilerin de lisansüstü programı bitirme ihtimallerinin düşük olduğu ifade edilmektedir. Diğer cumhuriyet ve topluluklar için de günümüzdeki öğretim düzeyi dikkate alındığında durum çok farklı değildir. Yüksek lisans ve doktora burslarının behemahâl Türkiye'de öğrenimlerini tamamlayan başarılı öğrencilere LES (Lisansüstü Öğretim Sınavı) ve diğer yarışma sınavları sonucunda tahsisi daha doğru olur. Lisansüstü öğretimin fen, mühendislik ve sağlık bilimleri alanlarında sarf malzemeleri dolayısıyla lisans öğretiminden çok daha pahalı olduğu hususu da unutulmamalıdır.

TÖMER'lerin Durumu

Türkiye Türkçesinin öğretiminden Üniversitelere bağlı olarak görev yapan Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezleri(TÖMER) sorumludur. Ülkemizde Gazi, Ankara, İstanbul ve Ege üniversitelerinde olmak üzere dört Tömer faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye Türkçesinin bir bilim ve iletişim dili olarak gelişip yayılmasında sözü geçen kuruluşlara büyük görev ve sorumluluk düşmektedir. Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklardan gelen öğrencilerden, öğretim faaliyetlerine iştirak edecek derecede Türkiye Türkçesini bilmeyenler ilk olarak Tömerlere yerleştirilmekte ve lisan öğretimi tamamladıktan sonra ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora öğrenimine başlamaktadırlar. Bu bakımdan Tömerler, Türkiye Türkçesini öğrencilere ilk defa tanıtıp öğreten ve ortak kültürümüzü yaşatan merkezleridir. Sözü geçen merkezlerin aslı görevi Türkiye Türkçesi ve Türk lehçelerinin yabancılarla öğretimi konusunda araştırmalar yapmak, çağdaş dilbilim yöntemleriyle yazılı sesli ve görüntülü materyaller hazırlayıp yayımlayarak öğretim hizmetlerinde bulunmak olmalıdır. Bu konuda bazı merkezler yayımları ve

faaliyetleriyle dikkati çekmektedir. Ancak, şehrin işlek caddelerinde çok katlı büyük binalar kiralayıp her yaş ve meslekten insanlara hiç bir ölçü aramadan sadece müşteri mantığıyla İngilizce başta olmak üzere Macarcaya kadar istenilen her lisanı öğreten bir hizmet anlayışının Türkçe ve öğretimiyle ilgili akademik endişelerden çok ticareti ön plana çıkardığı kaygısını taşıyoruz. Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraha Topluluklardan gelen öğrencilere Tömerlerin eşit olarak tabi olacakları bilimsel ölçütlerle bir Tömerlerin çerçeve eğitim-öğretim yönetmeliğinin hazırlanması ve söz konusu yönetmelikte Türkiye Türkçesi ve Türk lehçelerinin öğretimiyle ilgili ders açma, azami ve asgari ders saat ve süreleri, öğrenci kabulü, bağlı olduğu üniversitenin bulunduğu şehir veya şehirlerin dışında şube açma, bütçe ve döner sermaye gelirleri ve harcama esasları, burslu öğrencilerin öğretimiyle ilgili Millî Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Eğitim-Öğretim Genel Müdürlüğü Bütçesinden Maliye Bakanlığı'nca yapılan ödenek tahsisatı, Tömerlerin yönetimleriyle ilgili hükümler, öğretim elemanı istihdamı ve öğretim elamanı alımında aranacak nitelikler gibi hususlar açıkça tarif edilmelidir.

Burs Miktarı

Türk Cumhuriyetleri ve Akraha Topluluklardan gelen öğrencilerin en büyük problemlerinden birini Türk hükümetince verilen bursların projenin başlangıç yıllarına göre oldukça düşük olması teşkil etmektedir. Önceleri yüz Amerikan dolarına yakın bir alım gücüne sahip olan aylık burs miktarı, 1999-2003 yılları arasında 55-60 \$ civarına kadar düşmüştür. 2001-2002 öğretim yılı için verilen burs miktarı, lisans öğrencileri için 82.500 000TL, yüksek lisans ve doktora öğrencileri için ise 90 000 000 TL idi. Bu rakam 2007 yılında lisans öğrencileri için 160YTL, yüksek lisans ve doktora öğrencileri için ise 185 YTL'dir. Ayrıca öğrencilere yılda bir defa olmak üzere 115 YTL giyecek yardımı, 95 YTL kitap-kırtasiye bedeli, 75 YTL ikamet tezkeresi ile 70YTL de üniversitelere öğrenci katkı payı bedeli olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmektedir. Başlangıçta, Başbakanlık bursu adıyla başarı öğrencilere verilen ilâve bir burs bulunmakta ise de herkese verilmemesi ve ödemesindeki düzensizlik dolayısıyla 03.03.2006

tarihinde çıkarılan 5102 sayılı *Yüksek Öğrenim Öğrencilerine Burs, Kredi Verilmesine İlişkin Kanun*'da yapılan değişiklikle kaldırılmıştır. Ayrıca belediyelerce sağlanan ücretsiz ulaşım kartı uygulaması 57. Türkiye Cumhuriyeti hükümetince çıkarılan 8.01.2002 tarih ve 4736 sayılı yasa gereğince kaldırılmıştır. Bu uygulama sebebiyle bazı öğrencilerin, ücretsiz barındıklara Kredi ve Yurtlar Kurumunun yurtlarından fakülte ve yüksek okullarına iki vasıta değiştirerek ulaşmaları burslarının nerede ise yarısına yakın kısmını taşınma gideri olarak vermek zorunda bırakmıştır. Bu problemin giderilmesi için Kamu Kurum ve Kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlerden ücretsiz ve indirimli olarak faydalanacaklarla ilgili 8 Şubat 2002 tarihinde ve 2002/3654 sayılı bir Bakanlar Kurulu kararı yayımlanmış ve Türk cumhuriyetlerinden gelen öğrencilerin de 4736 sayılı yasanın birinci maddesinden muaf tutularak yani ücretsiz hizmetlerden yararlanabileceği belirtilmişti. Ancak, Ankara başta olmak üzere bir kısım şehirlerde problem henüz çözümlenememiştir. Öğrencilere sağlanan maddî imkânların giderek azalması diğer gönüllü kuruluş ve kişilerinin yardımlarını daha da önemli hâle getirmiştir.

Rehber ve Koruyucu Aile Uygulaması

Rehber ve koruyucu aile uygulaması bu tür öğrenci projelerinin özellikle sosyal boyutuna katkı sağlayan, dolayısıyla başarıyı artıran önemli bir uygulamadır. Bu uygulama öğrencilerin buldukları illerde bir kısım maddî ve manevî ihtiyaçlarının temininin yanı sıra Türkiye Türkçesinin öğrenilmesiyle ilgili pratik ortamı imkânı da sağlamaktadır. Ayrıca rehber ve koruyucu aile uygulaması, Türk devlet ve topluluklarıyla akraba topluluklardan gelen öğrencilerin Türk aile yapısını ve değerlerini tanınması, dinî ve millî günleri, samimî ve sıcak bir ortamda idrak ederek bazı inanç ve pratikleri birlikte yaşaması, yüz yıllarca süren olumsuz şartların ve ayrılığın farklılaştırdığı veya resmî politikalarla unutturulan müşterek kültürümüzün anlaşılma, kavranma ve paylaşılmasına hizmet etmesi hedeflenerek hayata geçirilmişti. Ancak projenin ilk yıllardaki “dost aile” uygulamalarında sistematik bir yaklaşımın ve kontrolün gerçekleştirilememiş olması bazı sıkıntılara yol açmıştır. Devlet

Bakanlığının son yıllardaki teşebbüsleri ümit vericidir. Büyük öğrenci projesi burslusu öğrencilerin öğrenim gördüğü Yüksek öğretim kurumlarının bulunduğu Otuz iki il ve bir ilçe olmak üzere toplam otuz üç yerleşim birimindeki valilik ve kaymakamlığın yanı sıra diğer mahallî makamların katkılarıyla daha çok himaye eden aile şeklinde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bazı mahallî makamlar da sözü geçen öğrencilere burs ve aynî yardımda bulunmaktadır.

Rehber ve koruyucu aile uygulaması ile ilgili olarak kız ve erkek öğrencilere yardım etmek isteyen aileler aynî veya nakdî yardımı doğrudan öğrenci yerine başlangıçta Valiliklerce oluşturulan temsilcilik eliyle vermeleri onların kişiye bağlı mahcubiyet ve yükümlülük yerine kurumlara bağlı bir şükran duygusu geliştirilmeleri bakımından daha iyi olur. Ayrıca evinde öğrenci misafir etmek isteyen gönüllü aileler bir yıl süre ile önce nakdî yardımda bulunmalı ve bu zaman dilimi içinde valilik makamınca güvenilirliği araştırılmalıdır. Ondan sonra ancak millî, dinî ve diğer özel günlerde sadece gündüz gerekirse başlangıçta bir refakatçi ile öğrencinin her bakımdan mutemet olan ailelerin yanında bulunmasına izin verilmelidir. Münasebetlerin karşılıklı güven ve iyi niyetin tesisinden sonra ise rehber ve koruyucu ailelerden gece yatılı kalmak dışında daha çok yararlanılabilir. Tamamen gönüllülük esasına dayanana bu uygulamadan sadece yüzü aşkın öğrenci faydalanabilmiştir. Sözü geçen rehber ve koruyucu aile uygulamasının giderek yaygınlaşmalı ve kapsadığı öğrenci sayısı genişleyerek mahallî makamlar bu konuda daha fazla inisiyatif ve sorumluluk almalıdırlar.

Sonuç

Yüksek öğrenimlerini tamamlayarak ülkelerine dönen öğrencilerle Türkiye Cumhuriyeti'nin iletişimi kesmemesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Yükseköğretim Kurumu ve dış temsilciliklerimizin çok küçük çaplı bir faaliyeti olmakla birlikte konu bir vakıf aracılığıyla veya bir devlet birimi tarafından üstlenilmeli elektronik ortamda bilgi bankası kurulmak suretiyle önemli gün ve olaylarda toplanma ve haberleşme imkânları sağlanmalıdır. Ülkesine dönen ve on dört bine yaklaşan öğrenci

kitlesinin Türkiye müzahir bir kitle olarak hayatlarını sürdürmeleri projenin uzun vadeli amaçları arasındadır. Söz konusu ülkelerde “Türkiye’de öğrenim gören öğrenciler derneği” kurulması ve büyükelçiliklerimizin bu konuda inisiyatif kullanması gerekmektedir.

Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve akraba topluluklardan gelen öğrenciler için uygulanan bu proje, Türkiye Cumhuriyeti’nin bir prestij ve kültürel kökenleri aynı olan insanlarla buluşup geleceğini kazanma projesidir. Projede şimdiye kadar olumlu pek çok iş başarılmıştır. Yukarıda zikrettiğimiz aksayan hususlar için ise çözüm tekliflerimiz, varsa diğer tekliflerle birlikte dikkate alınarak değerlendirildiği takdirde sorunların aşılabileceği ve Büyük Öğrenci Projesinin her yönüyle bir cazibe projesi hâline dönüşebileceği kanaatini taşıyoruz.